

Lägg an —
på att använda
rätt ammunition.
Jaga med

G Y T T O R P S

XII
jaktpatroner.

Till kännedomen om kråkans (*Corvus cornix*) flyttning.

AV

Gunnar Svärdson.

I slutet av oktober 1938 spreds genom Tidningarnas Telegrambyrå över hela landet en uppmaning att till Riksmuseets vertebratavdelning inlämna uppgifter om förblyttande kråkor, deras antal, färdriktning m. m. Avsikten med detta upprop var att om möjligt utforska något angående de mängder av kråkor, som vår och höst i stora massor flytta över östra Uppland och äro välkända för var och en i dessa trakter, som regelbundet håller ett öga på vad som tilldrar sig inom fågelvärlden. De gå också sedan gammalt under namnet »Ålandskråkorna».

Som bekant äro åsikterna tämligen delade angående de resultat, som kunna uppnås genom en sådan rundfråga. Många hävda, att åtskilliga mindre vederhäftiga och överdrivna uppgifter kunna komma med och allvarligt förrycka resultatets värde. Det är nog sant, men å andra sidan är det vid vissa undersökningar nödvändigt, att så många uppgifter som möjligt samtidigt inkomma från olika lokaler.

I detta speciella fall torde fågelns art ha bidragit till att göra uppgifterna säkra. Kråkornas sträck är även mycket karakteristiskt, och nästan alla svaren visa fullt tydligt, att det är sträckande och icke bara enstaka förblyggande kråkor man iakttagit. De flesta observatörerna hade också lagt märke till de flyttande fåglarna, redan innan tidningen fäst

Fofl 34(1939): 241-253

87646

deras uppmärksamhet därpå. Förf. vill i detta sammanhang till alla dem, som lämnat de begärda uppgifterna, rikta ett hjärtligt tack för deras medverkan.

I det följande lämnas en översikt av de inkomna uppgifterna. Endast några få ha utelämnats och detta i de fall, då flera personer skickat in rapporter från samma lokal.

Den nordigaste observationen kommer från Svartvik nära Sundsvall. Hr H. RANCH skriver härifrån: »Flera morgnar i höst har jag iakttagit sträckande kråkor, vilka alltid haft precis samma färdriktning från NNO till SSV. . . . I alla uppmärksammade fall har det rört sig om minst 50-talet kråkor, som flugit i mycket utsträckt ordning. De första flockarna voro talrikast och i de senare fallen eller den 13, 14, 17 och 19 d:s (oktober) hade antalet sjunkit till det förut nämnda talet.» Tidpunkten på dagen var mellan kl. 7 och kl. 9 och flyghöjden uppskattas till 80—100 meter.

I Rengsjö vid Ljusnans nedre lopp observerades sträck en dag omkring den 15 okt. Kråkorna flögo på ganska stor höjd i sydsydvästlig riktning. De kommo enstaka eller några i taget, icke i stora flockar. Observatören såg på detta sätt minst ett hundratal fåglar passera.

Sjukvårdaren G. PETERSSON skriver från Säter: »Kråkor ha iakttagits sträcka på mycket stor höjd från öster till väster. När vi började lägga märke till dem räknade vi över 400 på två dagar, den 17 och 18 oktober. Alla flögo i samma riktning, men senare har jag icke sett några, som så tydligt sträckt.»

Flera personer ha sett kråksträck över Ålands hav. Fil. stud. Nils LINNMAN meddelar t. ex. härom: »Den 4 nov. förra året iakttog jag ett mycket tydligt sträck av kråkor på Vaddö i Uppland. Kråkorna kommo i spridda glösa flockar från nordost (Åland) och fortsatte i sydvästlig riktning in över land. Jag befann mig vid tillfället för iakttagelsen i Nothamn på Vaddös östkust. Samma iakttagelse har för 16—17

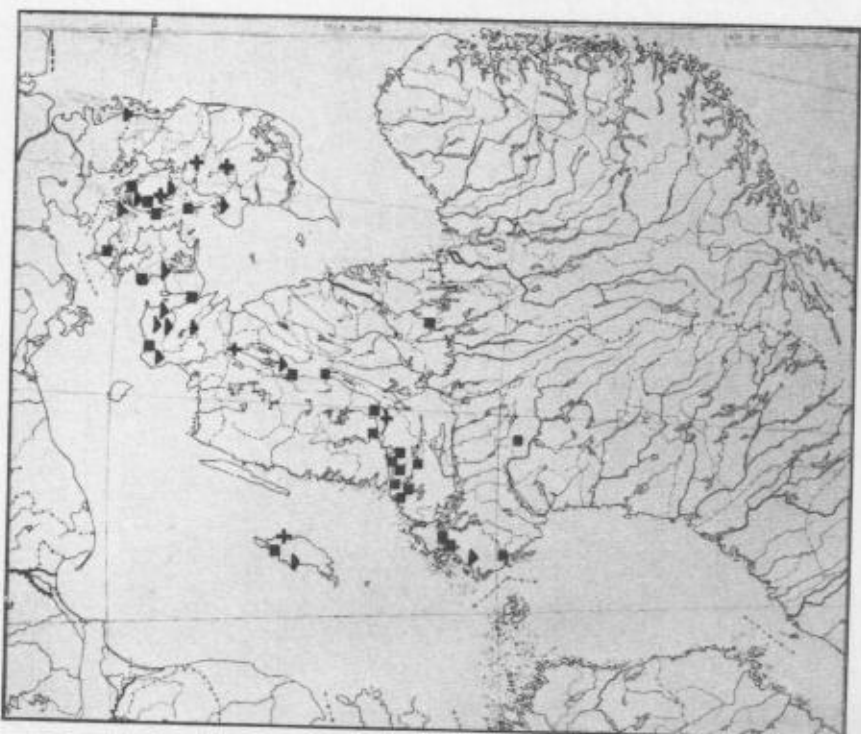

Fig. 1. Återflynd i Sverige och Danmark av i Finland ringmärkta kråkor: ▲ = på höstflyttningen, ■ = på vårsträcket, samt + = övervintrande.

oktober i år meddelats mig av kand. THOROLF LINDSTRÖM, Stockholm. Sträcket var vid båda tillfällena livligast på förmiddagen.»

Från Bro i mellersta Uppland meddelas, att sträcket, som meddelaren iakttagit i 15 år, om hösten är riktat åt söder eller sydväst.

Från Stockholmstrakten finnas flera uppgifter. Sträcket, som här i likhet med föregående år var mycket livligt, ägde huvudsakligen rum mellan 10 och 25 oktober, men spridda

eftertrupper observerades av förf. ännu de första dagarna av november. Riktningen var som vanligt huvudsakligen sydväst, vissa dagar mer västlig. Flyghöjden tycks i viss mån vara beroende på vinden, vid lugnt väder gå de så högt, att de knappast kunna urskiljas utan kikare, vid blåsväder stäva de långsamt framåt strax ovanför trädkropparna. Förf. har iakttagit sträck endast soliga, klara dagar, vid mullet eller disigt väder äro de försvunna.

Från Västerås kommer en uppgift, som tydligt visar att även där typisk sträckflykt iakttagits. Fru H. MOLIN skriver 24 okt.: »I dag kl. 7 på morgonen syntes från mitt fönster, som är beläget mot sjösidan, en stor mängd kråkor, väl ett hundratal. De flögo med långa mellanrum, hur många meter är svårt att bedöma. I varje fall fanns inte några i närheten av varandra. De kommo från öster enl. kompass och flögo rakt mot väster.»

Något senare, den 8 november, iaktogs sträckande kråkor i Mellösa i Södermanland. Färden gick åt sydväst och antalet var ganska stort.

Från Gropen vid Svartån, Örebro län, meddelar hr G. K. SUNDIN, på tal om sträcket, som han observerat alltsedan barndomen: »Riktningen är utan undantag sydväst. Sträcket har nu varit synnerligen livligt här, alltsedan frosten kom i höst. Dock störst tidigast på morgonen för att fram på dagen avtaga till enstaka exemplar. I dag (24 okt.) ser man dem här vilande å åkrarna och intaga mat, för att sedan undan för undan fara tväg i givna sträckriktningen.»

Över Lidköpings utkant iaktogs 25 oktober på morgonen under en halvtimme talrika kråkor, enstaka eller samlade till glösa flockar, sammanlagt på denna tid drygt hundra fåglar, alla sträckande i samma riktning, mot sydsydväst.

Ett nytt exempel på det välkända starka sträcket längs Göta älvs dalgång lämnas även. I Älvängen uppskattades

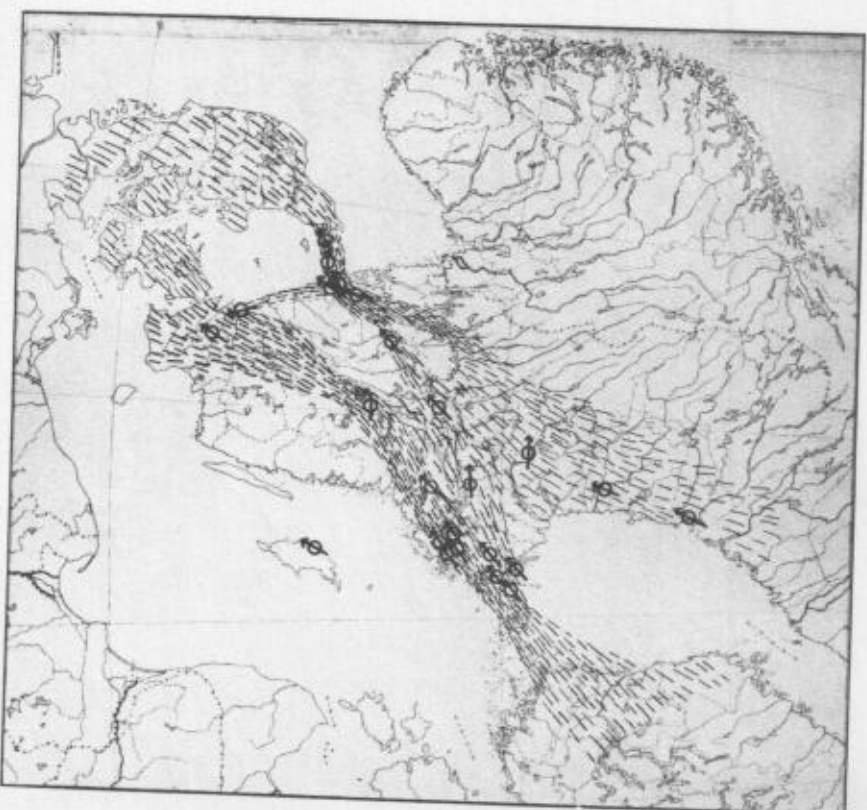

Fig. 2. De efter uppmärksamhet i pressen i oktober 1938 till Riksmuseet överlämnade uppgifterna om flyttande kråkor. Ringen visar observationsplatsen, medan pilen markerar flygriktningen. På grundval av dessa uppgifter jämte resultaten av svensk och finsk ringmärkning har dessutom på kartan uppskisserats kråkornas huvudsakliga flyttningssvägar genom och förbi vårt land.

sålunda den 19 oktober de på ett fåtal minuter passerande fåglarnas antal till några tusen.

Det starka sträcket över Göteborg ut över havet finnes även dokumenterat. Flera observationer komma från dessa trakter. Särskilt utförliga uppgifter har vänligen lämnats av bankdirektör EDWARD DICKSON, som under flera år bedrivit kråkskytte för ut från en skjutkoja på Hisingen och med-

delat utdrag ur den där förda jaktjournalen. Sträckets början anslås till 20 oktober på hösten och till 20 mars om våren, »Jag har vidare iakttagit, att då starka V. vindar någon tid rått under tiden för höststräcket det kan samlas oerhörda mängder kråkor omkring Björlanda, vilka vid första lägliga vind dock helt försvinna. Sålunda, då jag den 20 okt. i år på två timmar sköt 72 kråkor funnos enorma mängder kråkor i trakten. De föregående dagarna hade rätt rusk och starka NV-vindar. Dagen därpå, den 21 okt., då vackert väder och vindstilla rådde, voro kråkorna nästan helt försvunna.»

Vi ha alltså sett, att kråkorna livligt sträckte längs Göta älv den 19 oktober och att de voro oerhört talrika på Hisingen dagen därpå. Eftersom de voro försvunna härifrån den 21, kan man förmoda att det vackra vädret utnyttjades till att överflyga Kattegatt. Att så också verkligen var fallet hållandet framgår av ett meddelande av den 24 från befälhavaren på M/S »Kronprinsessan Ingrid»: »Under sistförflutna veckas vackra dagar observerades, mellan kl. 8.³⁰ och 11 — under fartygets ordinarie resor Göteborg—Frederikshavn — stora mängder kråkor, sträckande i fartygets kurslinje över Kattegatt i västlig riktning. Fredagen den 21 d.s., som var en ovanligt vacker och klar dag, observerades ett sträck på uppemot 3 distansminuters längd och uppgingo fåglarnas antal vid detta tillfälle säkerligen till flera tusen.»

Dock finnas även andra vägar. Hr A. F. Nilsson, Ödeshög, skriver sålunda den 25 oktober: »För närvarande är jag bosatt i västra hörnet av Östergötland, ett par km. från sjön Vättern. Den 16 oktober i år iakttog jag sträckande kråkor. Flygriktningen var mot väster således ned mot Vättern. Några dagar förut hade jag sett kråkor i stora flockar i träden och i luften däröver. Där rådde synbarligen oro bland dem före avfärden. Dessa iakttagelser under ett par dagar påminde mig livligt, vad jag sett av kråkornas höstflyttningar under min vistelse i Gräna åren 1925—1931. Från min postad

där hade jag fri utsikt över en kilometerbred odlad strandremsa över Vättern och Visingsö bort till Västgötalandet. Där i Gräna kunde man ej gärna undgå att observera kråkorna under denna flyttning. Företeelsen iaktogs varje år nära en hel vecka i mitten av oktober. Kråkorna kommo ej i stora flockar utan dels enstaka dels i grupper på tre, fyra, fem fåglar. Avståndet mellan grupperna var aldrig längre än att de efterkommande gött kunde se de framförflygande. Under eftermiddagarna var skaran tätast. En dag under året 1929 föresatte jag mig att undersöka huru många kråkor som passerade förbi under en timme. Antalet översteg 400. Synbarligen är Vätterstranden kråkornas huvudstråk vid deras flyttningar söderut.»

Hr Nilssons brev har citerats så utförligt, därför att, som det senare skall visa sig, observationerna med största sannolikhet omfatta finska kråkor. Att sträcket är livligt framgår därav, att den uppgivna frekvenssiffran mycket väl överensstämmer med förfis egen från Lovö utanför Stockholm. En oktoberdag 1935 passerade här, inom ett område av 2 kilometers bredd, 442 st. sträckande kråkor.

Ett meddelande från Halltorp i södra Kalmar län, där en stor flock på 200 st. kråkor iaktogs på eftermiddagen 27 okt., avser troligen en flock som sökte nattkvist, särskilt som de väsnades och åstadkommo »ett starkt sus i luften».

I Visby iaktogs däremot samma dag omisskänlig sträckflykt. Antalet var dock så blygsamt som 9 st. Dock hade iakttagaren ej tid att längre än en kort stund studera kråkorna närmare.

Från Laholmsbukten rapporterades, att ett sträck av kråkor observerats där, övertvårande havsviken med kurs mot SO. Den sydligaste rapporten kommer från Vankiva i norra Skåne. Hr A. Flyvare skriver: »Kråkor i spridda flockar har förekommit talrikt. Den huvudsakliga färdriktningen har gått mellan öster och väster och mellan nordost och sydväst.

Särskilt i mitten av oktober var kråkrattiken rätt livlig, den 20 oktober kunde jag iakttaga en flerfaldig mängd kråkor, som enstaka eller flockvis färdades mellan nordost och sydväst och månaden ut har jag sett sträckande kråkor.»

Som ytterligare bekräftelse på kråkornas vägar över haven till och från vårt land, återges till sist ett intressant brev från Hr. BERGER CARLSSON, Loverslund. »... Tvenne höstar, ungefär denna tid (brevet avsänt 31 okt.) har jag, under resa med fartyg norrlandshamn-nordsjöhamn, iakttagit stora kråcksträck i södra Bottnhavet och Ålands hav flygande i SV-riktning. Ibland kommo de enstaka, ibland i små, oordnade grupper. Att ett stort antal kråkor förflyttar sig är sannolikt, när kråcksträcken upptogo ett bälte av flera distansminuter. Flyghöjden var ca 20—30 m. Då fartyget efter ca 2 1/2 dygns resa närmade sig Skagen, voro liknande kråcksträck i rörelse från svenska kusten i VSV riktning mot Danmark. Antalet kråkor var även här mycket stort, och flyganordningen densamma som i Ålands hav. Sedan fartyget utkommit på Nordsjön, anlände enstaka, uttrötta kråkor och slog sig ned ombord å fartyget, vilket höst och vår är mycket vanligt. Min uppfattning om kråkorna är, att de ej ryggå tillbaka för en tur över Nordsjön till eller från England.»

På fig. 2 ha samtliga inkomna observationer inriktats, med undantag för den nyssnämnda från Hallorp. Den öppna cirkeln representerar observationsplatsen och pilen därigenom markerar den färdriktning kråkorna haft. Observationernas ansamling i mellersta delarna av landet är ju mycket påtaglig.

För att nu övergå till frågan om, varifrån dessa iakttagna kråkor startat sin flyttning, så bör det vara ganska klart, att två stora grupper av kråkor ingå i observationerna, nämligen svenska fåglar, huvudsakligen hemmahörande i Norrland samt även en stor kontingent finska kråkor. På senare

tid har kråkan inom södra och mellersta delarna av vårt land allmer övergått till att bli mer eller mindre stannfågel. Den långsamma men påtagliga klimattförbättringen torde vara en av orsakerna härtill. Ännu följa väl årligen åtskilliga kråkor från södra och mellersta Sverige sina förfäders vägar ner till Nordsjöländerna, men det övervägande flertalet av våra flyttande kråkor torde numera vara hemma i trakter norr om Vänern, Hjälmaren och Mälaren.

Ringmärkning av kråkor inom vårt land har hittills givit mer positiva resultat än vad fallet är med flertalet andra ringmärkta arter. Förutom att övervintringsområdet lokaliserats till Danmark, Tysklands nordsjökust, Holland, Belgien samt östra England, har även en del antydningar vunnits angående kråkans flyttingsvägar inom landet, vilka i detta sammanhang äro av det största intresse. Ett par kråkor på vårflyttning hem till Ljusdal resp. Pieå ha t. ex. skjutits så västligt som vid Kärud norr om Vänern. En fågel från St. Tuna i Dalarna påträffades vid Göteborg. På höstflyttning befanns en annan Ljusdalskråka styra så västligt, att hon sköts vid sjön Hörken. En kråka från Uppsala hade nära nog flugit i rak västlig riktning och ertappades strax norr om Hjälmaren.

Två av Göteborgs Museum i Närke ringmärkta kråkor ha ertappats i Jylland. Av de till Riksmuseet hitills (nov. 1939) inrapporterade 13 återfynden från Danmark komma endast 4 från Själland. En av dessa kråkor var en höstflyttare (okt.) från Umeå, de tre övriga voro övervintrande och märkta vid resp. Uppsala, Norrtälje och Jönköpings. De övriga 9 fynden äro gjorda på Jylland, därav endast 2 vintertid (dec.—febr.). Huvudsakligen ha dessa västliga flyttare varit födda i Norrland men en var från Ljusterö utanför Stockholm.

Professor LONNBERG påpekar också i »Svenska fåglars flyttning» den allmänna dragningen åt väster för Norrlandskråkornas del, som kommer att föra dem längs Väner-sänkan

och därifrån vidare längs Göta älv. Dalgången tycks samla upp dem i hög grad, så att man härigenom får förklaringen till det mycket starka sträcket här.

Den finska ringmärkningen av kråkor har varit ganska omfattande, och dessutom har storartad hjälp lämnats av den stora ornitologiska stationen vid Rossitten i Ostpreussen. Här passerar nämligen ett kråksträck av gigantiska mått. Det har så småningom utretts, att södra och östra Finlands kråkor gå sig söderut över Balticum, passera Ostpreussen och övervintra i norra Tyskland med Elbe som gräns i väster. Endast ett fåtal överskrida denna gräns, och ingå ha anträffats i Danmark, vilket är av stort intresse. De kråkor däremot, som äro hemma i västra och norra Finland (och som troligen invandrat dit från vårt land) samt på Åland flytta bort åt sydväst över Ålands hav till Sverige. På denna väg nå de senare ned till Danmark och det övriga svenska övervintningsområdet. På fig. 1 ha de av förf. kända återflynden av finska kråkor av denna svenskflyttande typ markerats. Vårsträckande kråkor ha betecknats med ■, höststräckande fåglar med ▲, medan + slutligen utmärker övervintrande exemplar.

Höstflynden äro rätt fåtaliga men överensstämma väl med de antydningar om sträckets förlopp som redan givits. Det tidigaste fyndet, 13 okt., kommer som sig bör från Rö i Roslagen. Nästa fynd har gjorts på Gotland (data avse dock givetvis olka år). I oktober ha vidare finska kråkor påträffats i Värnamo, V. Torup i Skåne samt två på Fyen. Från november finnas fynd från Ljungbyhed, Benestad, Lund och Malmö i Skåne, Aarhus på Fyen, från Langeland, Roskildefjorden samt Schleswigs västkust. Vinterflynden äro spridda. Vårsträcket tycks gå ungefär samma väg tillbaka. I mars ha sålunda finska ringkråkor påträffats: två på Fyen, en strax norr om Ystad, en vid vardera Jönköping, Skänninge, Linköping, Norrköping, Nyköping, Katrineholm, två vid

Stockholm, en vid Eke på Gotland samt intressant nog en väster om Väneru, nämligen vid Ämål. I april är vårsträcket fortfarande i gång med följande fynd: Fyen, Samsö, två på Själland, därav ett i Helsingör, Fryele i Småland (angivet »vårens»), två vid Norrköping, ett vid vardera Nyköping, Kila samt Harg i norra Uppland. Dessutom finnes ett västligt fynd vid Silvberg i Dalarna. Särskilt prägnant framträder sträcket enligt dessa ringfynd inom ett område från Vätter-stranden österut till Bråviken, alltså samma område som förut har omnämnts med anledning av observationerna från Ödeshög och Gränna.

På fig. 2 har även ett försök gjorts att på kartan inlägga kråkans huvudsakliga flyttningsstråk inom vårt land. Kartbilden grundar sig på de samstämmiga observationerna från oktober 1938 angående iaktagna sträckande kråkor och vidare på de hittillsvarande resultaten av svensk och finsk ringmärkning. Överensstämmelsen med fig. 1, visande de finska ringflynden är ju utomordentligt god. Förf. vill dock givetvis ingalunda låta påskina, att intet sträck av kråkor skulle kunna iakttagas över de trakter, som enligt kartan ligga utanför flyttningsstråken. Kartan visar alltså endast de stora stråkvägarna, till vilka flyttande kråkor samlas som småbäckar till en å.

De i medio av oktober från Norrland bortflyttande kråkorna samlas mer eller mindre längs kusten, vilken de följa sydvart. Vid Dalälven böja de av mer åt sydväst, samtidigt som en parallell ström av finska kråkor kommer in över Uppland. Huvudparten av de svenska kråkorna samlas upp av Väner-bäckenet medan de finska kråkorna på sin färd längre österut nå ned till Vättern, som de följa söderut. Medan den västliga gruppen längs Göta älv når ned till havet och till största delen flyger över detta till norra Jylland, går färden för den andra kontingenten från Vätterns sydspets tydligen åt söder över Småland ner till Skåne. Fynden vid Fryele, Värnamo och Traryd antyda därvid, att

ett sträck längs Lagan kan förefalla sannolikt. De kråkor, som nå ned till svenska västkusten norr om Öresund torde till en början följa strandlinjen söderut (observationerna från Laholmsbukten). De kråkor, som icke övervintra i Skåne, fortsätta sedan över till Själland och vidare över de danska öarna. Om Fyen-fynden äro att hänföra till de västliga Skagen-fågellarna eller till de från Skåne kommande är ju vanskligt att avgöra. Finska ringfåglar från södra Belgien och ända ned i dep. Nord i Frankrike hänföras av prof. VALKANGAS till den över Sverige flyttande delen av Finlands kråkor. Några torde nog också komma över till England, varifrån några svenska ringfynd redan finnas. Att enstaka uttröttrade kråkor både vår och höst söka skydd ute på Nord-sjön har ju redan omvittnats.

Säkerligen är det så, att en del av de finska kråkorna över Uppland hålla en så västlig kurs, att de dras med av strömmen av flyttande svenska kråkor, som styra iväg mot Vänern. Därpå tyder observationen från Västerås, där kråkor ju passerade i rent västlig riktning. Eftersom kråkan ådaga-lagt en ganska tydlig förkärlek för att vid sina flyttningar hålla sig till strandlinjer och vattendrag, kan man också redan därav förmoda, att åtskilliga av fåglarna låta förläda sig till att följa Mälaren inåt landet. Några av de finska ringfynden i Danmark kunna tolkas som sådana västliga flyttare, nämligen fynden på norra Fyen 18 oktober, vid Aarhus 29 november, samt vid Schleswigs västkust så tidigt som 6 november. Vårfynden från Ämäl och Silberg i Dalarna synas även innebära att dessa fåglar återvänt över Skagen.

De tre isolerade finska ringfynden på Gotland kunna visserligen förklaras genom vinddrift el. dyl., men troligare är att ett svagt sträck verkligen passerar ön. Därpå tyder också det i Visby i oktober 1938 iaktagna sträcket. Om detta sträcks eventuella vidare förlopp till Öland och Blekinge är

dock tillsvidare intet känt, observationen från Hallorp i Kalmar län torde, som förut nämnts, knappast beröra sträckande kråkor. Ej heller såg förf. någon enda sträckande kråka vid Ölands södra udde under första hälften av oktober samma år.

Det bör nämnas, att ingen anledning förefinnes till antagandet, att vår- och höstflyttning ej skulle förlöpa utefter samma vägar. Visserligen äro nästan alla fynden i Östergötland gjorda under vårsträcket, medan Skånefynden äro gjorda om hösten, men allt tyder på att detta är resultatet av tillfälligheternas spel.

Litteratur.

- JAGERSKILD, L., Göteborgs Museums Årsbok. Skilda årgångar.
LÖNNBERG, EINAR, Svenska fåglars flyttning. Stockholm 1935.
SUNDSTRÖM, KURT-ERIK, Ornis Fennica, nr 2. 1925.
VALKANGAS, ILMAR, Ornis Fennica, nr 4. 1928.
VALKANGAS, I. och HYTÖNEN, O. Mem. Soc. pro Fauna et Flora Fennica. Årg. 6—14.